

ÜNİVERSİTELERDE DERS DENETİMİ*

CLASS SUPERVISION AT UNIVERSITIES

Bertan AKYOL Ulvi EVREN Barış ÇAVUŞ Nahide Nur DURLU**

*Geliş Tarihi: 04.04.2016
(Received)*

*Kabul Tarihi: 09.06.2016
(Accepted)*

ÖZ: Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda sıklıkla karşılaşılan ve öğretmenin öğretim yaptığı süreçte alanına dair yeterliğinin, öğretim esnasında kullandığı yöntem ve tekniklerin, öğrencilerin ders programında önceden belirlenen amaçlara göre yetiştirilip yetiştirilmediğinin değerlendirebilmesi amacıyla yapılan denetim olarak da tanımlanabilen ders denetiminin bir eğitim örgütünün başarılı olabilmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu araştırmada, üniversitelerdeki ders denetimine ilişkin olarak yönetici ve akademisyen görüşleri alınarak, var olan durumun ortaya konması ve üniversite birimlerinde ders denetimine ilişkin ihtiyaçların saptanması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni, veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Ege Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinin farklı birimlerinde görev yapan 8 yönetici ve 10 akademisyen oluşturmaktadır. Nitel araştırmanın yapılması için kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi seçilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, üniversitelerde düzenli bir ders denetimi yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun normal olduğunu ve üniversitelerde dışarıdan bir denetçi vasıtasıyla ders denetimi yapılmasının gerekli olmadığını düşünen yönetici ve akademisyenler üniversitelerin özerk yapısına ve öz denetim olgusuna vurgu yaparken, ders denetiminin gerekli olduğu görüşünü belirten yönetici ve akademisyenlerde örgütsel adalet kavramının ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ders denetimi, yönetici, akademisyen, üniversite.

ABSTRACT: Class supervision which is encountered in the schools of Ministry of National Education and which can also be defined as the supervision conducted so as to be able to evaluate the competency of the teacher during teaching process in terms of the field of teaching, the methods and techniques the teacher uses while teaching, and whether the students are being taught in accordance with the objectives of the curriculum determined in advance, is thought to be of great importance for the success of an educational organization. In this research, by getting the views of the administrators and academicians with regard to class supervision at universities, it is aimed to put forth the present situation and determine the needs of university units related to class supervision. Of the qualitative research designs, phenomenological method is used in the research and as the data collection tool, interview technique is used. The study group of the research is composed of 8 administrators and 10 academicians working at different units of a state university in Aegean Region. In order to do the qualitative research, convenient sampling method is used. According to the findings of the research, it is determined whether a regular class

* Bu makalenin verilerinin bir bölümü 20-22 Mayıs 2015 tarihlerinde düzenlenen VII. Uluslararası Eğitim Denetimi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** (Başlıca Yazar) Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, bertanakyol@yahoo.com

supervision is conducted at universities or not. While the administrators and academicians who think that it is quite normal and that class supervision by a supervisor out of the organization is not necessary make emphasis on the autonomous structure of universities and self-control, in the views of the administrators and academicians who indicate that class supervision is necessary, it is determined that the concept of organizational justice come to the forefront.

Keywords: Class supervision, administrator, academician, university.

GİRİŞ

Her örgüt belli amaçları gerçekleştirmek için kurulur ve bu amacı gerçekleştirdiği ölçüde varlığını sürdürür. Dolayısıyla örgütün, var oluş amacını gerçekleştirme derecesini sürekli olarak izlemesi, takip etmesi gerekmektedir. Bu ise örgütün girdilerinin, sürecin ve çıktılarının planlı ve programlı olarak sürekli kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi ile mümkündür. Sağlıklı bir işleyişe sahip bir denetim sisteminin, örgütün ölçütlerinden sapma eğilimlerini, daha sapsmalar meydana gelmeden ve örgütte kayba yol açmadan saptaması ve düzeltmeler yapması beklenir (Aydın, 2007, s. 11).

Eğitimde niteliğin korunması ve geliştirilmesi konusunda çalışmaların hangi noktalarda yoğunlaştırılacağı, eğitimcilerin her zaman gündeminde yer almış ve eğitimde nitelik sorununa çeşitli açılardan yaklaşılmıştır. Eğitim sisteminde yer alan denetimler de, öğrenme - öğretme sürecini geliştirerek, eğitim sisteminin nitelikli ürünler vermesini sağlayan temel gruplardan biridir. Bu anlayıştan hareketle, çağdaş eğitim denetiminin amacı, öğrenmeyi ve öğretmeyi etkileyen tüm öğeleri birlikte ele alarak, süreci değerlendirmek ve daha etkili kılmak üzere gerekli önlemleri almak olarak tanımlanmaktadır (Burgaz, 1995, s.127). Eğitimde denetimin gerekliliğini vurgulayan bir diğer unsur da denetimin bu gün artık kontrol etmekten öte geliştirme odaklı bir işlev içinde görülmesidir. Bu açıdan bakıldığında özellikle öğretimin denetimi ve geliştirilmesi eğitim sisteminin amaçlarına ulaşmasında en gerekli unsurlardan biri haline gelmiştir (Aydın, 2014, s.4).

Eğitim etkinliklerinin temel ögesi olan öğretmenin her gün gelişmekte olan teknoloji, çoğalan sosyo-ekonomik sorunlar, çağın getirdiği yenilikler karşısında başarılı olabilmesi ve bunu sürdürebilmesi için sürekli olarak geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekli görülmektedir. Öğretmene yapılan bu yardım kuşkusuz tüm sisteme ve öğrencilerine yansiyacaktır. Eğitim sisteminde öğretmene yardım edilebilmesi için ne tür bir yardıma ihtiyacı olduğunun saptanması, bunun için de çalışmalarının izlenmesi ve denetlenmesi zorunlu bulunmaktadır. Ders denetimi, bir öğretim kurumunda, öğretmenin öğrenci ile karşı karşıya bulunduğu ve öğretim yaptığı süreçte davranışlarının gözlemlenmesi, ders öncesi ve sonrası

etkinliklerinin değerlendirmek ve geliştirmek üzere incelenmesi ile yapılan denetim olarak tanımlanmıştır (Taymaz, 2013, s.153). Öğretmenin ders yapma, bundaki başarısının gözlenip değerlendirilmesinin de ötesinde bu konudaki eksikliklerini giderme ve alanında kendini geliştirme, bulunduğu zamana ve onun gerekliliklerine ayak uydurmasına yardımcı olma işlevleri ön plana çıkmaktadır.

Başaran 'a göre (1996, s. 73) denetim, planlanan örgütsel amaçlardan sapmayı önlemek için, örgütün işlemlerini izlemek ve düzeltmek sürecidir. Aydın' a göre (2007, s. 11) ise denetim, örgütsel eylemlerin kabul edilen amaçlar doğrultusunda, saptanan ilke ve kurallara uygun olup olmadığının anlaşılması süreci olarak düşünülebilir. Ders denetimi Denetimin temel amacı, örgütün amaçlarının gerçekleştirilme derecesini saptamak, daha iyi sonuç alabilmek için gerekli önlemleri almak ve süreci geliştirmektir. Bu amaçla örgütsel işleyiş bir bütün olarak planlı ve programlı bir biçimde sürekli olarak izlenir, eksik yönler saptanır, düzeltilir, hataların yinelenmesi engellenmeye çalışılır. İşlevsel bir yapıya sahip, sağlıklı bir denetim sisteminin mevcut olduğu örgütlerde aksaklıklar düzeltilebilir, karşılaşılabilecek muhtemel sorunlar öngörülüp, engellenebilir (Dağlı, 2000, s.43).

Eğitimde ve okul sisteminde denetimin gereğine ve önemine olan inanç bütün yazarlar tarafından vurgulanmış ve özellikle sınıf içindeki öğretimin denetimi kaçınılmaz görülmüştür. Okul sistemi, diğer sistemlerle etkileşim içindedir. Sistemler açıklık, kapalılık, sinerji, yenilikçilik ve diğer özellikleri açısından birbirinden farklılık gösterirler. Denetim süreci, öğrenci başarısını iyileştirmeye yardım konusunda aracılık eden bir işlev görür. Denetim birey ve gruplarla çalışmayı içerir ve denetimi gerekli kılan ilk unsur, yönetim literatüründe "entropi" olarak bilinen örgütün güç kaybetmesini engellemek, yani "negatif entropi" sağlamaktır. Denetimsiz bırakılan sistemin, yalnızlık, düzensizlik, kapalılık ve durağanlığa gömülerek bu güç yitimini yaşayacağı belirtilmiştir (Aydın, 2014, s. 3). Eğitim denetimi; öğretimi, öğrenmeyi, örgütsel etkinlikleri geliştirmek üzere destekleyen, etkileşimi eşgüdümleyen, öğretimsel programın devamlılığını ve onlarla ilgili bileşenlerin gelişmesini sağlamak için tasarlanan ve amaca ulaşma başarısını değerlendiren eylemler olarak tanımlanmıştır (Tok, 2013, s. 119).

Türk eğitim sistemi içerisinde değerlendirildiğinde, denetimin ders ve kurum denetimi olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Türk eğitim sisteminin Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurum ve kuruluşlarında denetim, maarif müfettişleri tarafından hem ders hem de kurum denetimi boyutlarında yerine getirilmektedir. Ancak Türkiye Yükseköğretim Sistemi ele alındığında kurum denetimine ağırlık verildiği ve ders denetiminin sistematik bir şekilde yerine getirilmediği görülmektedir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nun Yükseköğretimde Gözetim ve Denetim-Yasal Çerçeve ve Uygulamalar- isimli raporunda yükseköğretim alanında başlangıcından itibaren sağlıklı bir denetim/gözetim sisteminin kurulamamış olduğuna; mevcut şartlarda da sağlıklı bir denetim işlevinin gerçekleştirilmesinin son derece güç görüldüğüne ve yaşanmakta olan sorunların çoğunun esasen sistemin bütününe yönelik kusurlardan kaynaklandığına işaret etmektedir (DDK, s.12). 2547 Sayılı Kanununun 8. maddesinde Yükseköğretim Denetleme Kurulunun; 1) Yükseköğretim Kurulu tarafından önerilecek beş profesör üyeden, 2) Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay tarafından gösterilecek üçer aday arasından Yükseköğretim Kurulu tarafından seçilip önerilecek birer üyeden, 3) Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca seçilecek birer üyeden oluşacağı hükme bağlanmıştır. Bu maddede kurul üyelerinin yukarıdaki biçimde oluşmasına ilave olarak bu kişilerle ilgili herhangi bir denetim bilgi ve tecrübesine sahip olma şartı getirilmemiştir. Bu itibarla, kurulun mevcut oluşumu ve üye sayısı, hem nicelik hem de nitelik açısından, tüm Türk yükseköğretim sisteminin denetlenmesi görevini yerine getirmeye yetecek kapasitede olmaktan uzaktır. Nitekim, söz konusu nicelik ve nitelik faktörlerinin Kurul çalışmalarına nasıl yansıtıldığına ilişkin örneklerle ayrıntılı tespitler de yapılmıştır.

AMAÇ

Yükseköğretim Denetleme Kurulunun oluşumuna bakıldığı zaman denetim odaklı bir yapılanma olmadığı anlaşılmaktadır. Anayasa ile YÖK'e tevdi edilen yükseköğretim kurumlarının gözetimi ve denetiminin böyle bir yapı ile yürütülmesi imkânı bulunmamaktadır (DDK, s.12). Bu boyut göz önüne alındığında yükseköğretim kurumları olan üniversitelerde ders denetiminin özellikle akademisyenlerin özdenetimine bağlı olduğu söylenebilir. Belirtilen sebeple bu araştırmada, üniversitelerdeki ders denetimine ilişkin olarak yönetici ve akademisyen görüşleri alınarak, var olan durumun ortaya konması ve üniversite birimlerinde ders denetimine ilişkin ihtiyaçların saptanması amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni, veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın verilerinin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama aracının geçerlik ve güvenilirlik bilgileri aşağıda ayrıntılı açıklanmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ege Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinin farklı birimlerinde görev yapan 8 yönetici ve 10 akademisyen oluşturmaktadır.

Nitel araştırmanın yapılması için kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi seçilmiştir. Bu örneklem seçme yönteminin tercih edilmesinin sebebi araştırmacıya hız ve kolaylık sağlamasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2000). Üniversitenin her bir biriminden bir yönetici ve bir akademisyen seçilerek örneklem oluşturulmuştur ancak araştırmaya destek vermek ve görüşlerini bildirmek için gönüllü olan, üniversitenin çeşitli akademik birimlerinden 8 yönetici ve 10 akademisyen ile bu çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın verilerinin elde edildiği yönetici ve akademisyenlere ilişkin bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2’de listelenmiştir.

Tablo 1. Akademisyenlere İlişkin Bilgiler

Akademisyen Kodu	Cinsiyet	Yaş	Unvan	Mesleki Kıdem	Kurumdaki Kıdem
A1	Erkek	45	Okutman	15	10
A2	Erkek	31	Okutman	7	6
A3	Erkek	38	Yrd. Doç.	13	11
A4	Kadın	40	Araştırma Görevlisi	16	14
A5	Erkek	59	Doçent	30	17
A6	Erkek	39	Doçent	15	15
A7	Erkek	38	Yrd. Doç.	15	15
A8	Kadın	38	Yrd. Doç.	13	13
A9	Kadın	50	Yrd. Doç.	29	13
A10	Erkek	51	Prof. Dr.	29	13

Araştırmanın yapıldığı üniversitenin çeşitli birimlerinde görev yapmakta olan 18 akademisyen ve yöneticiden oluşan araştırma grubunda akademisyenler toplam on kişiden oluşmaktadır ve ‘A1, A2, .. A10’ şeklinde isimlendirilmişlerdir. Bunlardan yedisi erkek üçü kadındandır. Yaşları ise 31 ile 51 arasında değişmektedir. Unvanlarına göre iki okutman, bir araştırma görevlisi, iki doçent, dört yardımcı doçent ve bir profesör bulunmaktadır. Mesleki kıdemleri 7 ile 30; çalıştıkları kurumdaki kıdemleri ise 6 ile 17 yıl arasında değişmektedir.

Tablo 2. Yöneticilere İlişkin Bilgiler

Akademisyen Kodu	Cinsiyet	Yaş	Unvanı	Görev	Mesleki Kıdem	Kurumdaki Kıdem
Y1	Erkek	37	Yrd. Doç.	Md Yrd.	12	12
Y2	Kadın	41	Okutman	Md. Yrd.	17	15
Y3	Erkek	37	Öğr. Gör.	Md. Yrd.	10	10
Y4	Erkek	40	Yrd. Doç.	Dekan Yrd.	16	16
Y5	Erkek	43	Yrd. Doç.	Müdür	21	10
Y6	Erkek	47	Yrd. Doç.	Dekan Yrd.	23	19
Y7	Erkek	38	Yrd. Doç.	Dekan Yrd.	10	6
Y8	Erkek	43	Yrd. Doç.	Dekan Yrd.	12	12

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan yöneticiler ise toplam sekiz kişiden oluşmaktadır ve ‘Y1,Y2,....Y8’ şeklinde isimlendirilmişlerdir. Bunlardan yedisi erkek biri kadından oluşmaktadır. Yaşları ise 37 ile 47 arasında değişmektedir.

Unvanlarına göre bir okutman, bir öğretim görevlisi ve altı yardımcı doçent bulunmaktadır. Görevlerine göre üç müdür yardımcısı, bir müdür ve dört dekan yardımcısı bulunmaktadır. Mesleki kıdemleri 10 ve 23; çalıştıkları kurumdaki kıdemleri ise 6 ile 19 yıl arasında değişmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığı ile elde edilmiştir. Üniversitenin farklı birimlerinde görev yapmakta olan akademisyen ve yöneticilerin ders denetimi algılarına ilişkin derinlemesine bilgi edinmek amaçlı yapılan nitel araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, akademisyenler ve yöneticilerin ders denetimi algısının ne yönde olduğunu, akademisyen ve yöneticilerin ders denetiminin gerekliliğine ve daha etkili ders denetiminin nasıl yapılabileceğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine ilişkin sorular içermektedir.

Veri Toplama Aracının Geçerlilik ve Güvenirliği

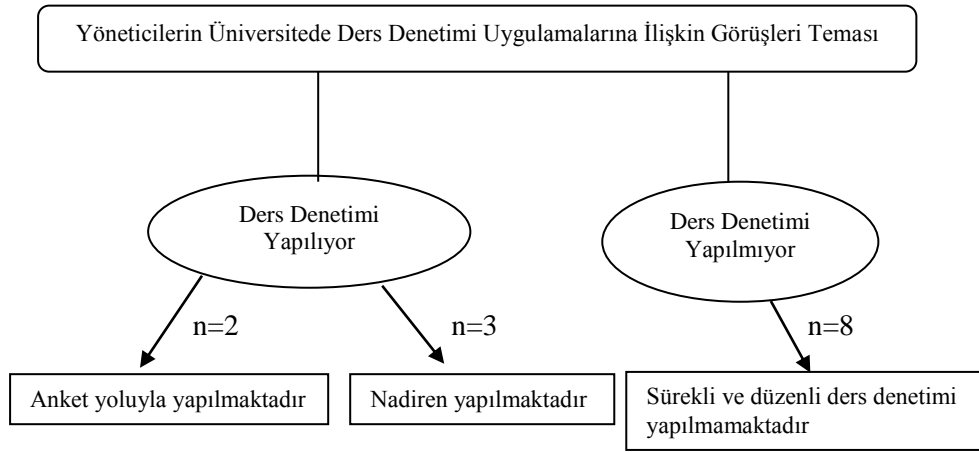
Araştırmanın verileri elde etme de kullanılan görüşme formunun geçerliliği farklı ölçütler açısından aşamalandırılmıştır. Bunlardan ilki görüşlerine başvuru alan akademisyen ve yöneticilerin katılımcı teyididir. Hem akademisyen hem de yöneticilerin çalışma grubuna dâhil edilmesinde araştırmaya katılmaya gönüllülük göstermeleri esas alınmış ve verdikleri cevapları içeren kayıtların gizli kalacağı kendilerine belirtilmiştir. Bir diğer ölçüt olarak da görüşme verilerinin katılımcılar ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ile elde edilmesidir. Bunun için araştırmanın gerçekleştirildiği üniversitede görevli akademisyen ve yöneticiler ile yüz yüze görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır. Bunlara ek olarak, görüşme formunun uzman görüşüne sunulması teyit edilmesi de araştırmanın güvenirliliğini sağlayan önemli bir ölçüttür. Bu ölçütü yerine getirebilmek adına konu uzmanı 3 öğretim üyesi ve dil uzmanı bir öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın güvenirliliğini sağlamak adına başvuru alan diğer ölçüt ise akademisyen ve yöneticilerin görüşlerinin bulgular bölümünde doğrudan aktarım yoluyla gösterilmesidir. Ek olarak, Yapılan araştırmanın güvenirliliğini hesaplamak için Miles ve Huberman (1994) formülünden (Güvenirlilik= Görüş birliği/Görüş birliği+görüş ayrılığı x 100) yararlanılmıştır. Bu araştırmada, güvenirlilik %100 olarak tespit edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümünde araştırmanın gerçekleştirildiği üniversitede görev yapmakta olan yönetici ve akademisyenlerin ders denetimi ve denetim uygulamalarına ilişkin görüşlerinin yer aldığı bulgulara yer verilmektedir. Bulgular “yönetici” ve “akademisyen” boyutlarında ayrı ayrı ele alınmıştır.

Yöneticilerin Üniversitede Ders Denetimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri

Yöneticilerin çalıştıkları üniversitede ders denetimi yapılıp yapılmadığına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yöneticilere “Çalıştığımız üniversitede ders denetimi yapılıyor mu? (Evetse ne sıklıkta/ Hayırsa neden)” soruları yöneltilmiştir. Yöneticilerin çalıştıkları üniversitede ders denetimi uygulamalarına ilişkin görüşleri Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Yöneticilerin Üniversitede Ders Denetimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri

Yöneticilerin, görev yaptıkları üniversitede ders denetimi uygulamalarına ilişkin görüşleri “Yöneticilerin Üniversitede Ders Denetimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri” teması altında Şekil 1’de verilmiştir. Yöneticilere görev yaptıkları üniversitede ders denetimi uygulamalarının yapılıp yapılmadığı sorulmuş ve bulgular “ders denetimi yapılıyor” ve “ders denetimi yapılmıyor” şeklinde iki alt kategori altında toplanmıştır. Ders denetimi yapıldığını belirten yöneticilerde genel olarak öne çıkan görüşün, “Üniversitede ders denetimi olsa da bu denetimin yalnızca kurumsal anlamda, kişisel beyana dayalı yazılı anket yoluyla yapıldığı” şeklinde olduğu görülmektedir. Ayrıca, bahsi geçen yazılı anketlerin de yılda bir kez yapıldığı belirtilmektedir. Görüşme yapılan yöneticilerden bir tanesi geçmişte müdürün zaman zaman ders denetimi yaptığını, başka bir yönetici ise nadiren ders denetimlerinin yapıldığını ifade etmişlerdir. Yönetici görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

Y3: “Geçmiş dönemlerde zaman zaman yüksekokul müdürümüz derse girerek ders denetimi yapmıştı. Çok nadir de olsa. Ama çok sık yapıldığını söylemem mümkün değil.”

Y5: “Evet ama yalnızca yılda bir kez yazılı anket yoluyla yapılıyor.”

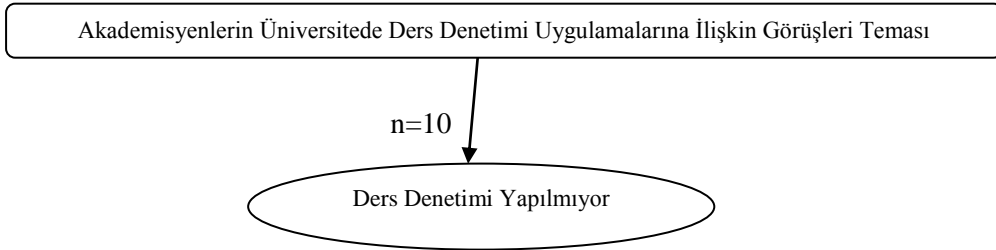
Y2: “Yapıldığını hiç sanmıyorum ve rastlamadım. Bilemiyorum, nedeni ise; profesyonel bir yaklaşıma henüz sahip olmadığımızdan olabilir. Birçok öğretim elemanı bu denetimleri yanlış değerlendirmekte belki de.”

Y7: “Çalıştığım üniversitede bildiğim kadarıyla ders denetimi yapılmıyor. Eğer denetim yapılıyor olsaydı bu yönetici kadronun, dekanın inisiyatifine kalmış bir şekilde onlar tarafından yapılıyor olabilirdi.”

Üniversite birim yöneticileri ile gerçekleştirilen görüşmeler, üniversitede ders denetiminin sürekli ve düzenli olarak yapılmadığını ortaya koymaktadır.

Akademisyenlerin Üniversitede Ders Denetimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri

Akademisyenlerin çalıştıkları üniversitede ders denetimi yapılıp yapılmadığına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla akademisyenlere “Çalıştığınız üniversitede ders denetimi yapılıyor mu?, (Evetse ne sıklıkta/ Hayırsa neden)” soruları yöneltilmiştir. Akademisyenlerin çalıştıkları üniversitede ders denetimi yapılıp yapılmadığına ilişkin görüşleri Şekil 2.’de sunulmuştur.

Şekil 2. Akademisyenlerin Üniversitelerde Ders Denetimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri

Akademisyenlerin, görev yaptıkları üniversitede ders denetimine uygulamalarına “Akademisyenlerin Üniversitede Ders Denetimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri” teması altında Şekil 2’de verilmiştir. Akademisyenlere görev yaptıkları üniversitede ders denetiminin yapılıp yapılmadığına ilişkin görüşleri sorulmuş ve bulgular “yapılmıyor” şeklinde tek bir alt kategori altında toplanmıştır. Akademisyenlerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

A4: “Ders anlamında bir denetim yapılmıyor.”

A7: “Ders denetimi yapılmıyor, hiçbir üniversitede yapıldığını da duymadım.”

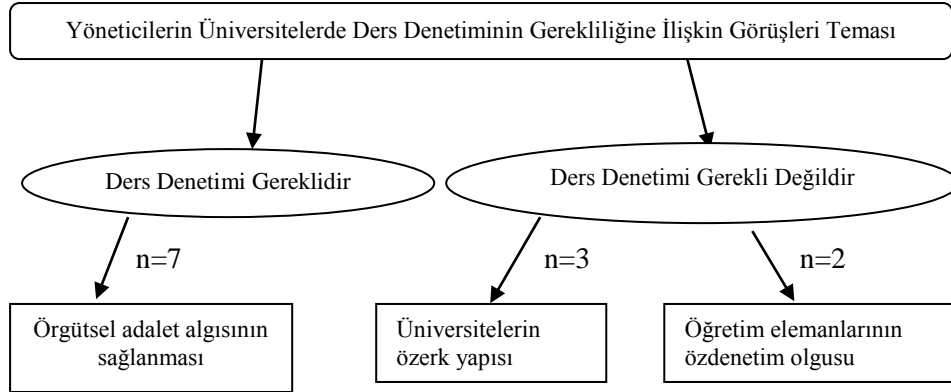
A9: “Aslında çok da yapılmıyor. Yetersiz ve yönetimlere bağlı olarak yapılıyor. Anket gibi. Çalıştığım fakülte olarak düşündüğümüzde şu sıra yapıldığını düşünmüyorum.”

A10: “Benim bildiğim kadarıyla yapılmıyor ama bazen müdürlerin ya da dekanların yaptığı bazen duyuluyor ama böyle sistematik bir şekilde yapıldığını ben duymadım.”

Çalıştıkları üniversitede ders denetimi yapılıp yapılmadığına ilişkin sorulan soru üzerine akademisyenlerin tamamının “Yapılmıyor” yanıtını verdikleri görülmektedir. Üniversitede biçimsel olarak ders denetiminin yapıldığına dair tahminler olsa da bu denetimi ne biçimsel ne de içerik yönünden birebir geçiren bir akademisyen olmadığı anlaşılmaktadır. Görüşlerden biri ders denetiminin yalnızca öğrencilerden akademisyenler hakkında bilgi alma yoluyla yapıldığını işaret etmektedir. Akademisyenler ile gerçekleştirilen görüşmeler, üniversitelerde ders denetimi çok nadiren karşılaşılan bir olgu olmakla birlikte gerek biçim gerek de içerik yönünden sürekli ve düzenli olarak bir ders denetiminin yapılmadığını ortaya koymaktadır.

Yöneticilerin Üniversitelerde Ders Denetiminin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Yöneticilerin üniversitelerde ders denetiminin gerekliğine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yöneticilere “Üniversitelerde ders denetimi gerekli midir? (Evetse neden/ Hayırsa neden)” soruları yöneltilmiştir. Yöneticilerin üniversitelerde ders denetiminin gerekliğine ilişkin görüşleri Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Yöneticilerin Üniversitelerde Ders Denetiminin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Yöneticilerin üniversitelerde ders denetiminin gerekliliğine ilişkin görüşleri “Yöneticilerin Üniversitelerde Ders Denetiminin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri” teması altında Şekil 3’te verilmiştir. Şekil 3’te de görüldüğü gibi, yöneticilere üniversitelerde ders denetiminin gerekli olup olmadığına ilişkin görüşleri sorulmuş ve bulgular “gereklidir” ve “gerekli değildir” şeklinde iki alt kategoride gruplanmıştır. Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olduğuna dair yöneticilerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Y1: “*Örgütsel adalet algısının zarar görmemesini sağlamak açısından ders denetimi yapılmalıdır. Ders saatlerinde görevi başında olup olmadığının uzaktan (öğretim üyesini rahatsız edici olmaması açısından) gözlenmesi şeklinde olmalıdır.*”

Y2: “*Fakat bu durumu suiistimal eden birçok öğretim elemanına rastladım. “Özgür olma” kavramını herkesin algılaması farklı düzeyde olabiliyor.*”

Y3: “*Öğretim elemanlarının derslerini yapıp yapmadığını, amacına uygun olup olmadığını denetlemek okul içindeki adaleti sağlamak için de önemlidir.*”

Y4: “*Denetim her örgütün gerekliliğidir. Denetim, esaslarına, bilimsel geçerliliklere dayanarak farklı yöntemlerle uygulandığı ve geri bildirim yapılarak düzenlemelere gidildiği takdirde fayda sağlar.*”

Y7: “*Üniversitelerde içsel bir denetimin etkili olacağını düşünüyorum. Ders giriş çıkışlarını, eksik derslerin telafisinin yapılmasının takip edilmesi açısından bir denetim uygulanabilir.*”

“Üniversitelerde ders denetimi gereklidir” yanıtını veren yöneticilerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu bulgular ışığında, üniversitelerde ders denetiminin gerekli olduğunu düşünen yöneticilerde ders denetiminin gerekliliğine gerekçe olarak “örgütsel adalet kavramı” ön plana çıkmaktadır. Yöneticilerin verdiği yanıtlardan, öğretim elemanının dersi yapıp yapmadığının, derse zamanında girip girmediğinin ya da yapamadığı bir dersin telafisini yapıp yapmadığının denetlenmesinin okul içerisindeki adalet duygusunu artıracığı, bunun da kurumun huzuru ve atmosferi üzerinde olumlu bir etki yapacağını yani örgüt iklimini geliştireceği düşüncesine hâkim oldukları görülmektedir.

Bununla birlikte yine Şekil 5. incelendiğinde, “üniversitelerde ders denetimi gerekli değildir” yanıtını veren yöneticilerin de olduğu görülmektedir. Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığını düşünen yöneticilerin yanıtlarında “üniversitelerin özerk bir yapıya sahip olduğu” ve “öğretim elemanlarının özdenetim olgusuna sahip olduğu” gerekçeleri ön plana çıkmaktadır. Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığına dair yöneticilerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Y2: “Üniversitelerin yarı özerk kurumlar olması ile ders denetimi örtüşmüyor. Her öğretim elemanı dersini verirken özgür bir ortamda bilgilerini öğrencileri ile paylaşabilmeli.”

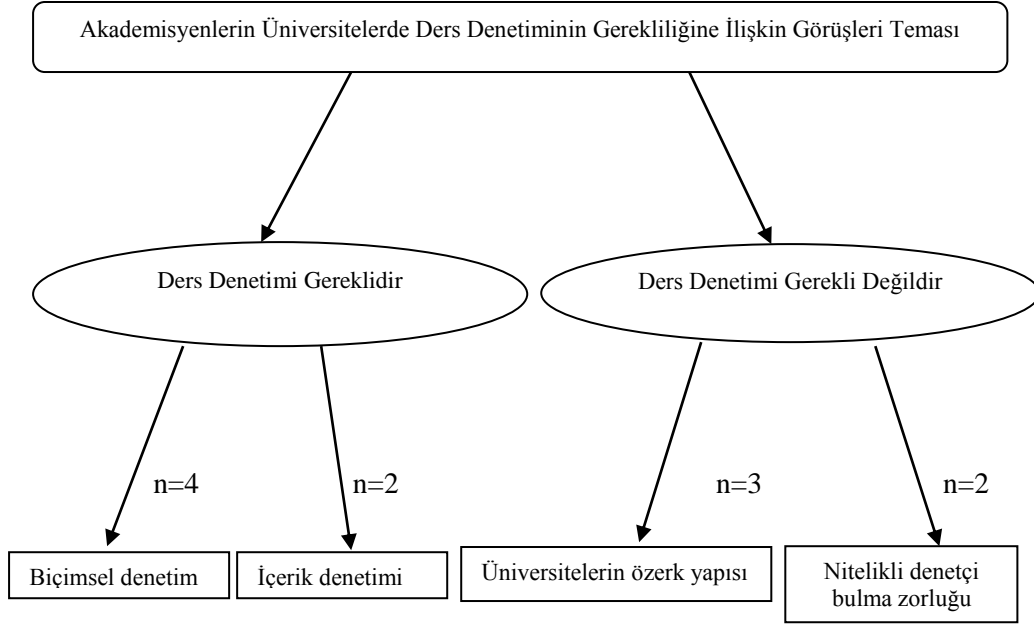
Y7: “Bence böyle bir denetim yapılması üniversitelerde etkili olmayabilir. Akademisyenlerin içsel denetimleri burada en önemli unsurdur. Dışarıdan bir denetim uygulanmasının çok da etkili olacağını düşünmüyorum. Biz öğretim üyelerinin görevlerinin bilincinde ve sorumluluk sahibi olduğuna düşünürüz. İçerik açısından üniversitelerde ders denetimi yapmak pek mümkün değildir ve uygun da olmayacaktır. Bu konuda dersi denetleyecek kişinin o dersle ilgili yeterliliğinin olup olmayacağı sorgulanmalıdır.”

Y8: “Üniversite ders denetimi yapılmasını gerekli bulmuyorum. Çok gerekli olduğuna inanmıyorum. Üniversite dediğimiz özerk bir yapıdır. Üniversite öğretim elemanları kendilerini bu konuda yetiştirmiş çok değerli insanlardır. Üniversiteler kendi içerisinde özerk olduğu için öz denetim hâkimdir. Kişiler kendi yapacağı derslerin planlamasını yapıp, uygulamalarını da yapabilirler.”

Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığını belirten yöneticilerin üniversitelerin özerk yapısına vurgu yapmaları, üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının alanında uzman, iyi yetişmiş, kendini geliştirmiş seçkin kişilerden oluştuğunu savunmaları ve öğretim elemanlarında var olan öz denetim algısının ve görev bilincinin denetim için yeterli olduğunu belirtmeleri üniversitelerdeki öğretim elemanlarına olan güven olarak yorumlanabilir.

Akademisyenlerin Üniversitelerde Ders Denetiminin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Akademisyenlerin üniversitelerde ders denetiminin gerekliliğine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla kendilerine “Üniversitelerde ders denetimi gerekli midir? (Evetse neden/ Hayırsa neden)” soruları yöneltilmiştir. Akademisyenlerin üniversitelerde ders denetiminin gerekliliğine ilişkin görüşleri Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4. Akademisyenlerin Üniversitelerde Ders Denetiminin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Akademisyenlerin üniversitelerde ders denetiminin gerekliliğine ilişkin görüşleri “Akademisyenlerin Üniversitelerde Ders Denetiminin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri” teması altında Şekil 4’te verilmiştir. Şekil 4’te görüldüğü gibi, akademisyenlere üniversitelerde ders denetiminin gerekli olup olmadığına ilişkin görüşleri sorulmuş ve bulgular “gereklidir” ve “gerekli değildir” şeklinde iki alt kategoride gruplanmıştır. Şekil 4 incelendiğinde, üniversitelerde ders denetiminin gerekli olduğunu düşünen akademisyenlerin genellikle “biçimsel denetimi” ön plana çıkardığı görülmektedir. Öne çıkan bir başka yanıt da “içerik denetimi” ile ilgilidir. Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olduğuna dair akademisyenlerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Üniversitede ders denetimi gerekli bence ama denetleyen kişilerin objektif olması objektif olması gerekir yani buna uygun bir mekanizma geliştirilirse daha verimli ders işlenebilir. (A4)

A5: “Bence ders denetimi şu açıdan gerekli olabilir yani öğrencinin aldığı ders mesleki ihtiyaçlarını karşılıyor mu, gerçekten gerekli bir ders mi, işlevselliğe sahip mi bunu tespit etmek için öğrenciye ve sektöre yönelik anketler hazırlanarak programlar güncellenmeli ve buna uygun ders yapılıp yapılmadığı denetlenmeli.”

A9: “*Biçimsel bir denetim yapılması gerekir. Çünkü biz üniversite hocalarını bilim insanları diye kabul ediyoruz ve sorumluluk sahibi olduklarını düşünüyoruz ama her zaman öyle olmayabiliyor. Bakıyorsunuz ders saati ama hoca yok ve dersi ertelememiş, iptal etmiş; sonradan bunun telafisi yapılmıyor ve kimsenin de haberi yok.*”

A10: “*Üniversitede ders denetimi biçimsel anlamda gereklidir. Birebir birisinin gelip denetlemesinin yanlış olduğunu düşünüyorum ama kendi iç denetim mekanizmalarımızı kurabiliriz, o da ana bilim dalı başkanlarının, bölüm başkanlarının önderliğinde derslerin içeriğinin izlenmesi, yenilenmesi gibi konularda sürekli tartışmalar yapılması gerekir.*”

Akademisyenlerin bazıları tarafından denetimin biçimsel boyutunun üniversitelerde gerekli olduğuna vurgu yapılmasına rağmen, MEB’deki gibi bir denetmen tarafından dersin içeriğinin denetlenmesinin doğru olmadığı yönünde de görüş bildirilmiştir. Bu durumun standartlaşmaya yol açacağı ve üniversitelerin özgür yapısına ters düşeceği görüşü ön plana çıkmıştır. İçerikle alakalı denetimin ise daha çok öğrencilerden geri dönütler olarak yapılabileceği ve akademisyenlerin çeşitli seminerlere, panellere... vb. katılarak kendilerini ve özdenetim mekanizmalarını geliştirmeleri yoluyla sağlanabileceği ileri sürülmüştür. Bu bulgular ışığında, akademisyenlerin ders içeriklerinin denetimi konusunda dışarıdan birisine ihtiyaç duymadıkları belirtilebilir.

Bununla birlikte yine Şekil 6. incelendiğinde, “üniversitelerde ders denetimi gerekli değildir” yanıtını veren akademisyenlerin de olduğu görülmektedir. Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığını düşünen akademisyenlerin yanıtlarında “üniversitelerin özerk bir yapıya sahip olduğu” ve “nitelikli denetçi bulma zor olduğu” gerekçeleri ön plana çıkmaktadır. Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığına dair akademisyenlerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

A7: “*Dediğim gibi gerek yok bence böyle bir kavrama. Öz denetim mekanizması yeterince verimli şekilde işliyor zaten evet belki daha verimli ders işleyen bir kesim öğretim üyesi vardır her fakültede ama denetim yapılması da doğru işleyişi beraberinde getirir diye bir kural yok bence.*”

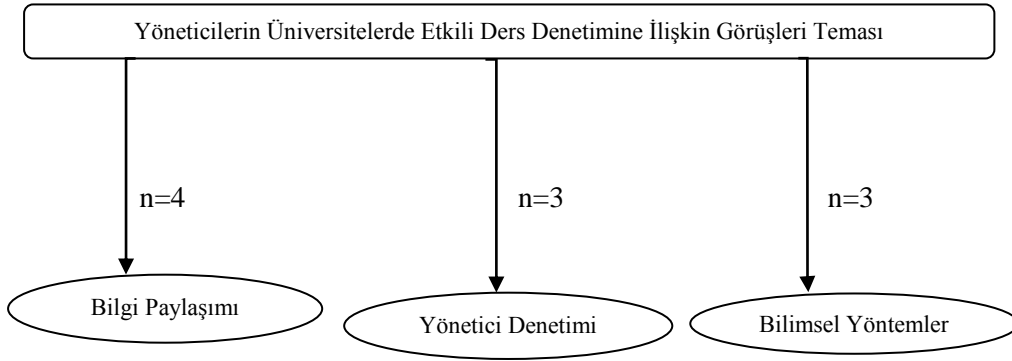
A9: “*Bu farklı bir alan ve çok hassas bir konu. Üniversitenin özerk ve bilimsel bir kurum olması gerektiğini düşünürsek Milli Eğitim’deki gibi hocanın ne anlattığı, neyi nasıl anlattığı, nasıl örnek verdiği, sınıfa hâkim olma gibi konularda ders denetimi yapılması taraftarı değilim. Çünkü bu kürsü dokunulmazlığına aykırı bir durum.*”

Üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığına dair görüşlerde bu durumun üniversitelerin özerk yapısına ters olduğu ve akademisyenleri

denetleyecek nitelikte denetçilerin bulunmasının zor olduğu ileri sürülmüştür. Bir akademisyen görüşüne göre de dersi denetlenen üniversite hocasına üniversite öğrencilerinin olumsuz düşünceler geliştirme durumunun ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Bu bulgular ışığında, üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığını belirten öğretim elemanlarının sahip oldukları nitelikleri yeterli gördükleri ve derslerini işlerken özgür olmayı istedikleri söylenebilir.

Yöneticilerin Üniversitelerde Daha Etkili Ders Denetimine İlişkin Görüşleri

Yöneticilerin üniversitelerde daha etkili ders denetimine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yöneticilere “Daha etkin dersler ve etkili ders denetimi için neler önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Yöneticilerin üniversitelerde daha etkili ders denetimine ilişkin görüşleri Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. Etkili Ders Denetimine İlişkin Yöneticilerin Görüşleri

Etkili ders denetimine ilişkin yöneticilerin görüşleri “Yöneticilerin Üniversitelerde Etkili Ders Denetimine İlişkin Görüşleri” teması altında Şekil 7.’de verilmiştir. Şekil 5’te de görüldüğü gibi, yöneticilere daha etkili bir ders denetimi için neler önerebilecekleri sorulmuş ve bulgular üç alt kategoride gruplandırılmıştır. Şekil 5 incelendiğinde, yöneticilerin “Üniversitelerde daha etkili ders denetimi”ne ilişkin soruya verdikleri yanıtlarda “bilgi paylaşımı”, “yönetici denetimi” ve “bilimsel yöntemler” kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Üniversitelerde daha etkili ders denetimine dair yöneticilerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Y2: “Bence, ders denetimi yapılması durumunda, öğretim elemanın güdülenmesi açısından, denetim bilgilerinin öncesinde ve sonrasında denetim bilgilerinin öğretim elemanı ile paylaşılmasının faydalı olacağını düşünüyorum.”

Y8: “Son olarak buradaki öğretim elemanlarının bir müdür edasıyla denetlemenin çok uygun olmadığını düşünüyorum. Denetlenmenin de onlara biraz onur kırıcı gelebileceğinin düşünüyorum. Herkes gereğini yapacaktır düşüncesiyle hareket etmek, onları iyi motive etmek, arada iyi örneklerle, seminer vb. bilimsel çalışmalarla ve paylaşımlarla kişileri motive etmek daha etkili olacaktır diye düşünüyorum.”

Y3: “Bence en başta öğretim elemanlarının dersleri zamanında yapıp yapmadığının denetlenmesiyle başlanabilir. Daha sonra da öncelikle yöneticiler olmak üzere, bu müdür ve müdür yardımcısı olabilir, aktif ders denetimi şeklinde olabilir.”

Y7: “Etkili ders denetimi için ise ders giriş, çıkış saatlerinin kontrol edilebileceği yapıcı bir sistem olabilir.”

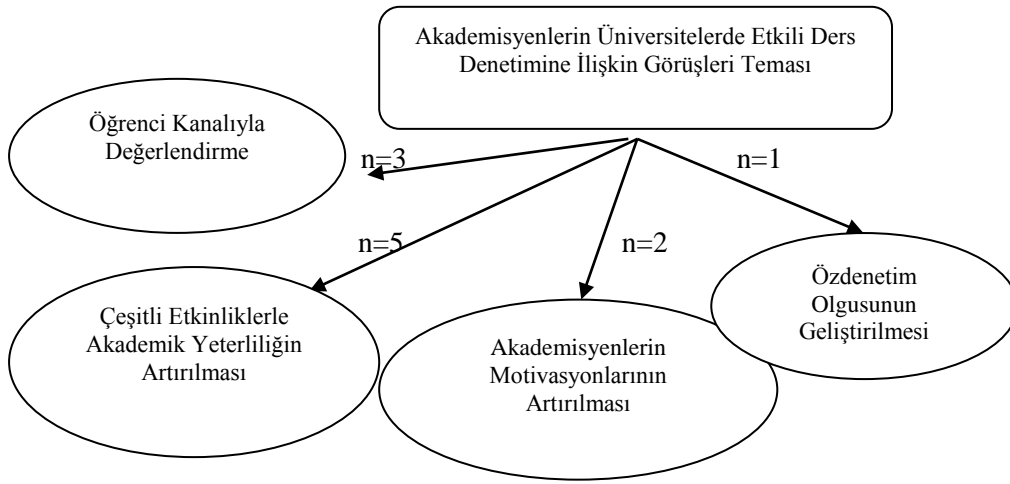
Y4: “Denetimde mutlaka bilimsel yöntemlerden faydalanılmalı. Anketler, görüşmeler, gözlemler uygulanmalı ve elde edilen verilerle eksikler giderilmeli ya da yanlışlar düzeltilmeli.”

Y5: “Her türlü denetimde denetçinin alanına hâkim kişilerden seçilmesi ve mesleki etik kurallara sıkı sıkıya bağlı kalması olmazsa olmazdır.”

Etkili bir ders denetimi için bilgi paylaşımının önemli olduğunu savunan yöneticiler, ders denetiminin öncesinde öğretim elemanının nasıl, ne zaman ve hangi kriterlerle denetleneceğini bilmesi ve denetim sonrasında da denetimi yapan kişinin elde ettiği verileri öğretim elemanıya paylaşması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, yöneticilere göre öğretim elemanları seminerler, kaynak ve bilgi paylaşımı ile de olumlu anlamda motive edilebilir. Etkili ders denetimi için yöneticilerin görüşlerinden elde edilen başka bir bulgu da yönetici denetimidir. Yöneticilere göre, öğretim elemanının başta derse giriş çıkışlarını ve zamanlamalarını kontrol eden, onları huzursuz etmeyen, onur kırmayan etkili bir yönetici denetimi etkili bir ders denetimi için yapıcı bir sistem olabilir. Görüşme yapılan yöneticilerin etkili bir ders denetimi için önerilerine ilişkin son bulgu da bilimsel yöntemlerin kullanılmasıdır. Yöneticilere, ders denetiminde mutlaka bilimsel yöntemlerden faydalanılmalı, bilimsel geçerliği olan anketler kullanılmalı, görüşme ve gözlemler yapılmalı ve elde edilen veriler ışığında düzeltme ve değerlendirmeler yapılmasının gerekliliğine inanmaktadır. Ayrıca her türlü denetimde, denetçilerin alanında uzman kişilerden seçilmesi gerekliliği ve mesleki etik kurallara da sıkı sıkıya bağlı kalınması bir diğer öneri olarak ön plana çıkmaktadır.

Akademisyenlerin Üniversitelerde Daha Etkili Ders Denetimine İlişkin Görüşleri

Akademisyenlerin üniversitelerde etkili ders denetimine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla kendilerine “Etkin dersler ve etkili ders denetimi için neler önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Akademisyenlerin üniversitelerde etkili ders denetimine ilişkin görüşleri Şekil 6’da sunulmuştur.

Şekil 6. Etkili Ders Denetimine İlişkin Akademisyenlerin Görüşleri

Etkili ders denetimine ilişkin akademisyenlerin görüşleri “Akademisyenlerin Üniversitelerde Etkili Ders Denetimine İlişkin Görüşleri” teması altında Şekil 6’da verilmiştir. Akademisyenlerin üniversitelerde etkili ders denetimine dair görüşleri sorulmuş ve bulgular Şekil 6’da da görüldüğü gibi dört alt kategoride toplanmıştır. Şekil 6 incelendiğinde, üniversitelerde etkili ders denetiminin yapılabilmesi adına öne çıkan ifadelerin “geri bildirim”, “akran denetimi”, “özdenetim” ve “motivasyon” olduğu görülmektedir. Üniversitelerde etkili ders denetimine dair akademisyenlerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

A6: “Öğrencinin daha kaliteli ve güncel hayata yönelik bir eğitim almasının sağlanması açısından işleyişe yönelik bir denetim mekanizması geliştirilebilir ama bu öğrenci tarafından yapılmalı bence.”

A9: “Daha etkin dersler için öğretim elemanının geribildirim alma eğiliminde olması gerekir. Bu da fakültede bu yönde bir kültür yaratılmasıyla mümkün olabilir. Öğrenci beklentisini saptamak, süreç içinde derslerle ilgili geri

bildirim almak, dönemin sonunda derslerle ilgili geri bildirim almak biçiminde olabilir.”

A10: *“Denetleme yapılacaksa öğrenciler üzerinde denetleme yapılmalı, geri bildirim alınmalı. Ama burada da profesyonel yaklaşılmalı çünkü öğrencilerin bazen öğretmenlerle ilgili objektif olamadığını biliyoruz. Bunu da göz ardı etmeden bir takım başka yan ölçme araçlarını da kullanarak öğrenci üzerinden performans değerlendirilebilir.”*

A6: *“Öğretim elemanının dinamik kalmasına önem verilmeli bence. Yani kendini geliştirmesi mesleki anlamda daha ilerlemesine yönelik bir denetim mekanizması geliştirilebilir belki.”*

A9: *“Büyük fakülteler için fakülte içi seminerler yürütmek belki çok zor olabilir ama bizim gibi küçük fakültelerde bölüm içi seminerlerin, bilimsel paylaşımların herkese açık olmak kaydıyla bilimsel paylaşımların yapılması gerekir. Bu her hafta, on beş günden bir olabilir. Profesöründen araştırma görevlisine kadar öğretim elemanları yaptıkları çalışmalarını program dâhilinde sunabilirler.”*

A10: *“İçerik denetimini bölümler kendi içerisinde, akran denetimi biçiminde (meslektaş denetimi) biçiminde yapabilirler. Birbirlerini yetiştirme konusunda tartışmalar, paneller, seminerler, konferanslar verebilirler, birbirlerine yine iyi örnekler üzerinden ders anlattırılabilir. İyi örnekler bulunup onların derslerine girilebilir.”*

A6: *“Yapılan denetim öğretim görevlisini sürekli çalışmaya teşvik ve motive edici nitelikte olabilir.”*

A2: *“Dersleri denetlemenin daha etkili derslere sebep olacağı fikri bana mantıklı gelmiyor. Bunun yerine hocalara öz denetim olgusunu aşılamanın daha akılcı bir çözüm olduğunu düşünüyorum.”*

Akademisyenlerin bir kısmı ders denetimi konusunda öğrencilerin de rolü olması gerektiğini ve akademisyenlere öğrenci görüşlerinin dikkate alınarak onlardan gelen geri bildirimlerin değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Bazı görüşlerde de akademisyenlerin gerek kendi düzenledikleri gerekse de başkaları tarafından düzenlenen seminer, panel... vb. etkinliklere katılıp kendi eksiklerini görerek akran denetimi gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Akademisyenlerin motivasyonlarının ve aidiyet duygularının geliştirilerek kendi denetimlerine önem verebilecekleri görüşlerine paralel olarak bir akademisyen de öz denetim olgusunun önemine vurgu yapmıştır.

TARTIŞMA

Türkiye’de yükseköğretim alanı neredeyse bütünüyle YÖK tarafından devlet adına gözetim ve denetim altında tutulmaktadır(DDK, 1). Yükseköğretimdeki tüm dönüşümlerde üniversite özerkliği kapsamında yapılan tartışmalar önemli yer tutmuştur. Yükseköğretimin denetiminin nasıl yapılacağı da özerklik kavramları etrafında tartışılmış ve ele alınmıştır. Denetimin üniversite dışı organlar tarafından yapılması, özerkliğe aykırı olarak değerlendirilmiştir. Anayasa Mahkemesi kararlarında da; “Denetim, yönetimin ayrılmaz bir parçasıdır; dolayısıyla bir üniversitenin kendi organları dışında kalan merciler tarafından yapılacak bir dış denetim, üniversitelerin sahip olduğu “idari özerklik” ile çatışır ve onu ortadan kaldırır.” görüşü hâkim olmuştur (DDK, 3). Devlet Denetleme Kurulunun Denetleme Raporunda YÖK tarafından yükseköğretim üzerinde sahip olunan denetim hak ve sorumluluğunun tam ve zamanında yerine getirilip getirilmediği analiz edilmiştir. Başka bir deyişle, hem mevzuat alt yapısı ile hem de denetim yöntem ve süreçleri itibarıyla tüm denetim sisteminin ortaya konulması ve herhangi bir denetim boşluğunun/açığının olup olmadığı araştırılmıştır. Bu çalışmada, belirtilen durumlardan yola çıkarak, üniversitelerde ders denetimi konusu farklı üniversitenin birimlerinde görev yapmakta olan öğretim üyelerinden 8 yönetici ve 10 akademisyen ile görüşülerek; üniversitelerde ders denetimine ilişkin algıları görüşme tekniği ile araştırılmıştır.

MEB denetim alanını kapsayan ve Akyol (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırma da benzer sonuçlar içermektedir. Bu çalışmada sınıf öğretmenleri ile eğitim denetmenlerinin yaptıkları denetimin zaman bakımından yetersiz olduğu, bir-iki ders süresinde yapılan çalışmaların belirlenmeyeceği ve denetimlerde, var olan durumun göz ardı edildiği görüşündedirler. Her müfettişin farklı bir uygulama içerisinde olduğunun belirtilmesi, denetim etkinlikleri ile ilgili öğretmen görüşlerinin netleşmediği gözlemlenmektedir. Yine öğretmen görüşleri arasından denetimin objektif olmadığı, ön yargılı ve taraflı olduğunun belirtilmesi denetim sisteminde yıllardır var olan hastalığın devam ettiğini göstermektedir. Öğretmenlerin bir iki saatlik denetimler yerine kendileriyle sürekli okulda bulunan ve çalışmalarını yakından izleme imkânı olan müdürler tarafından denetlenmeyi istemesi ve müfettişlerin denetim sistemine faydası olmadığını söylemesi, denetimin uygulanışı ile ilgili yeni uygulamaların düşünülmesi gerektiği şeklinde yorumlanmalıdır. Yasal olarak bir denetleme zorunluluğu olmasına rağmen, yapılan ders denetiminin etkililiği konusunda bu araştırma sonuçları çalışmamızla benzer sonuçlar içermektedir.

Karaaslan (2008) tarafından ders denetimine ilişkin gerçekleştirilen çalışmada ise farklı bulgulara rastlanmaktadır. Araştırmaya katılan İlköğretim Okulu İngilizce Öğretmenlerinin ders denetimi uygulanması etkinliklerinin

gerçekleşmesine ilişkin genel görüşleri “kısmen” düzeyindedir. Bu da Akademisyen ve Yöneticilerin Ders Denetimine ilişkin Görüşleri çalışmasındaki bulgular ile paralellik göstermektedir. İlköğretim okullarında görev yapan İngilizce öğretmenleri de eğitim sisteminde etkili ve düzenli bir ders denetimi mekanizmasının bulunmadığı yönündeki bulguları doğrulamaktadır. İngilizce Öğretmenlerinin ders denetimine ilişkin genel görüşlerinin “kısmen” düzeyinde olması da yapılan denetim etkinliklerinin yeterli düzeyde gerçekleşmediğini göstermektedir.

Aynı çalışmada ayrıca öğretmenlerin ders denetimi uygulanmasına ilişkin görüşleri ayrı ayrı incelenmiş, öğretmenlerin; denetçilerin ders denetimi sonunda performans ile ilgili dönüt vermek için öğretmenle görüşmeleri, denetçilerin sınıftan öğretmen ile birlikte ayrılmaları, ders denetimi sonunda denetçilerin öğretmenle bire bir görüşmeleri maddelerine olumlu görüş belirttikleri, denetçilerin ders denetimi sonunda üstün başarı gösteren öğretmenlerin ödüllendirilmesi konusunda ise olumsuz görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma ile farklılık gösteren bir diğer bulgu da özellikle rehberlik ve mesleki yardım görevlerini verimli bir şekilde yapabilmeleri için İngilizce dersini denetleyen denetçilerin İngilizce alanını bilen kişiler olması gerekmektedir. Denetçilerin branşlaşmasına önem verilmelidir.

Bu çalışmada akademisyenlerin bir bölümü üniversitelerde ders denetiminin gerekli olmadığını belirtmiş ve sebep olarak da akademisyenleri denetleyecek nitelikte denetçilerin bulunmasının zor olduğunu ileri sürmüştür. Yıldırım da (2007) ders denetiminin gerekliliğiyle ilgili benzer bulgulara rastlanmıştır. Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin kendilerini denetleyen denetçileri “kısmen” düzeyinde alanı bilen kişiler olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Bu bulgu Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşlerine göre Sosyal Bilgiler alanını denetleyen denetçilerin tam olarak alanı bilen kişiler olmadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin birçoğu gelişmelerle ilgili olarak denetçilerin kendilerinden daha fazla bilgi sahibi olmadıklarını düşünmektedirler. Bu durumda yapılan rehberlik ve mesleki yardıma da inanmamaktadırlar.

Memduhoğlu (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise katılımcılara eğitim denetiminin gerekli ve yararlı olup olmadığı sorulmuş, katılımcıların büyük çoğunluğu da denetimin gerekli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu yönüyle bu çalışma, çalışmayla benzerlik göstermektedir. Araştırmaya katılan yöneticilerin büyük çoğunluğu da ders denetiminin gerekli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre de paydaşlar, eğitimde amaçlara ne ölçüde ulaşıldığının, hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirildiğinin belirlenmesi, okullar için karar ve uygulamalarda bir örnekliğin sağlanması, eğitimde yaşanan sorunların

belirlenerek giderilmesine yönelik önlemlerin alınması, tüm eğitim birimleri ve okullar arasında iletişimin ve eşgüdümün sağlanması ve sürecin geliştirilmesi için denetimi gerekli görmektedir. Araştırmada da denetimin gerekliliği örgütsel adalet algısına dayandırılmış, öğretim elemanının dersi yapıp yapmadığının, derse zamanında girip girmediğinin ya da yapamadığı bir dersin telafisini yapıp yapmadığının denetlenmesinin okul içerisindeki adalet duygusunu artıracığı, bunun da kurumun huzuru ve atmosferi üzerinde olumlu bir etki yapacağı yani örgüt iklimini geliştireceği vurgulanmıştır.

Bazı akademisyenlerin ön plana çıkardığı denetçilerin yetersizliği ile ilgili benzer bir görüş Köroğlu ve Oğuz (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da vurgulanmaktadır. Bu çalışmada eğitim müfettişlerinin öğretmenlerin mesleki gelişimine yönelik yaptıkları rehberlik ile ilgili yönetici, öğretmen ve eğitim müfettişi görüşlerinin ortaya çıkartılması için geliştirilen bir ölçeğin sonuçları yer almaktadır. Bu ölçekten elde edilen bulgulara göre öğretmenler yapılan rehberliği “yetersiz” görmektedir.

Öğretmenlerin denetmenleri değerlendirmesi ve onlardan beklentiline ilişkin bir araştırmada da denetmenlerin rehber, öğretici, eğitmen ve lider rollerini üstlenmeleri beklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin yüzde yetmişten fazlası denetimin sadece bu amaçlara uygun yapıldığında yararlı olacağı görüşündedir. Denetim çoğunlukla kontrol sistemi; denetmenler ise sorgulayıcı olarak algılanmaktadır. Fakat öğretmenler denetmenleri öğretici, rehberlik yapan, kaynak olan, güdüleyen, destek veren, yönlendiren ve öğretmenlerin başarılı yönlerini takdir eden, özendirilen, güven veren kişiler olarak görmek istektedirler. Ancak bu şartlar altında denetimin amacına uygun şekilde yapılacağına inanmaktadırlar (Ünal ve Sığircı, 2000).

Diğer bir araştırmada denetimcilerin iletişim becerilerine odaklanılmıştır ve öğretmenlerin eğitim denetçilerinin denetim becerilerini çok yeterli bulmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Denetçilerin iletişim beceri düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri orta düzeydedir. Öğretmenler denetçilerin kendileriyle iletişim kurmak için çok istekli olmadıklarını bu durumun da iletişim sürecini olumsuz etkilediğini, ayrıca denetçilerin iletişimi hiyerarşik yapıyı koruyarak kurdukları düşünülmektedir. Denetçilerin göstermiş oldukları iletişim becerilerini öğretmenlerin yeterli bulmadıkları, daha yüksek düzeyde iletişim becerileri göstermelerini bekledikleri görülmüştür (Gökçe ve Baskan, 2012).

Benzer şekilde Burgaz (1995) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, denetmenlerin sınıf-içi öğretimsel sorunları anlayamadıkları, öğretmenlerin denetmenlerden oldukça seyrek olarak yapıcı öneriler aldıkları ve öğretmenlerin rehberliğin kaynağı olarak diğer öğretmenleri gördükleri, öğretmenlerin öğretimle ilgili sorunlarını belirleme ve bu konularda öğretmene yardım sağlama ile ilgili denetmen

tutum ve davranışlarının yetersiz olduğu, çevre ile ilişkiler geliştirmede denetmenlerin yetersiz kaldıkları, öğretmenlere, ders planlama, dersi sunma, öğrenciyi güdüleme ve öğrenci başarılarını değerlendirme konularında yapılan rehberliğin yetersiz olduğu, denetmenlerin programlarla ilgili sorunları öğretmenlerle birlikte saptamadıkları ve çözmedikleri, öğretmenlerin uygun denetimsel yardım almadıkları sonuçlarına yer verilmiştir. Denetim uygulamalarının rehberlik boyutuna odaklanan ve sürekli gelişen ve değişen bir dünyada etkili öğretimin yapılabilmesi için öğretmenlere denetmenler yolu ile sağlanması gereken rehberlik hizmetinin önemini vurgulayan Korkmaz ve Özdoğan (2005) yine denetim uygulamalarındaki yetersizliklere değinerek, müfettişlerin rehberlik görevlerini gerçekleştirme düzeyleri arttıkça, eğitim ve öğretimdeki sorunların da azalacağı sonucunu ortaya koymuşlardır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Yükseköğretim Denetleme Kurulunun genel olarak oluşumu gerçek anlamıyla denetim yapmaktan uzak olarak tasarlanmasına ve yükseköğretimde ders denetimi olgusu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamasına karşın Milli Eğitim bünyesinde yapılan denetimlerle ilgili farklı konularda araştırmalarla karşılaşmak mümkündür. Örneğin; Şahin (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmenlerin denetim sürecinde yaşadıkları en büyük problemin denetmenlerin yabancı dil konusunda rehberlik yapmada yetersiz oldukları ve denetmenlerin denetlenecek yabancı dilin öğretim tekniklerini bilmemeleri bulgusudur. Diğer önemli bir bulgu ise denetmenlerin öğretmen teftiş formlarının yabancı dil öğretmenlerinin değerlendirmesine uygun olmadığını düşünüyor olmasıdır. Bu bulgulara dayalı olarak ise çalışmanın sonucunda “her branş için ayrı ders gözlem formları oluşturulmalıdır” ve “her branş için yeteri kadar denetmen yetiştirilmelidir” şeklinde öneriler geliştirilmiştir.

Bu araştırmada bir akademisyenin daha etkili ders denetiminin nasıl yapılabileceğine dair vurguladığı “özdenetim” olgusu Aslanargun ve Göksoy (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğretmen denetiminin öz denetim şeklinde öğretmenin kendisi tarafından ve vicdanının kontrolünde olması gerektiğini savunan öğretmenlerin oranı araştırmaya katılanların yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Bu görüşlere göre öğretmen vicdanının rehberliğinde ve sorumluluk bilinci içerisinde kendi denetimini yapacak düzeydedir. Kendi iç denetimini yap(a)mayan bir öğretmeni hiç kimsenin tam olarak denetleyemeyeceği görüşü ön plana çıkmaktadır.

Aynı şekilde, daha etkili bir ders denetimi için neler yapılabileceğine dair yönetici görüşleri arasında bilgi paylaşımının ve bilimsel yöntemlerden faydalanmanın olduğu da bulgular arasında görülmektedir. Etkili bir ders denetimi için bilgi paylaşımının önemli olduğunu savunan yöneticiler, ders denetiminin öncesinde öğretim elemanının nasıl, ne zaman ve hangi kriterlerle denetleneceğini bilmesi ve denetim sonrasında da denetimi yapan kişinin elde ettiği verileri öğretim elemanı ile paylaşması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yani sıra, yöneticilere göre, ders denetiminde mutlaka bilimsel yöntemlerden faydalanılmalı, bilimsel geçerliği olan anketler kullanılmalı,

görüşme ve gözlemler yapılmalı ve elde edilen veriler ışığında düzeltme ve değerlendirmeler yapılmalıdır. Ayrıca her türlü denetimde, denetçiler alanında uzman kişilerden seçilmeli ve mesleki etik kurallara da sıkı sıkıya bağlı kalınmalıdır. Bu bulgular, Kazak (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırma kapsamında ders denetimi geçiren öğretmenlere sorulan “*Ders denetimlerinde, denetmenler arasında ne ölçüde uygulama birliği vardır?*” sorusundan elde edilen bulgulara da ışık tutacak niteliktedir. Çünkü öğretmenlerin büyük çoğunluğu denetmenler arasında uygulama birliğinin düşük düzeyde olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir Ders denetiminde bilgi paylaşımı olduğunda ve denetimde bilimsel yöntemlerden faydalandığında, öğretmenlerin de yaşadığı uygulama birliği eksikliğinin ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, MEB denetim alanında benzer çalışmalar bulunmasına rağmen üniversitelerde daha önce böyle bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle önemlidir. Yöneticilerin Üniversitelerde ders denetimine yaklaşımı akademisyenlerinin bir iç denetimi olduğunun ön kabulü ve Milli Eğitimde olduğu gibi denetlemenin uygun olmayacağı yönündedir. Akademisyenler de derslerin içerik olarak denetlenmesinin uygun olmadığını fakat biçimsel olarak denetlenmesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır. İçerik olarak denetimin ancak (öğrencilerden)geri bildirim, iyi örnekler, seminerler, bölüm içi paylaşımlarla mümkün olduğunu söylemişlerdir.

Sonuç olarak, üniversitelerin özerk ve bilimsel bir kurum olması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda ders içeriğinin denetimi yapılmasındansa sistematik bir biçimsel denetimin olması daha uygun bulunmaktadır. İçerik denetiminin ise geri bildirim (temel olarak öğrenciler kanalıyla), iyi örnekleri inceleme/izleme, dersleri daha sonra izlemek üzere kaydetme, tartışmalar, paneller, konferanslar yoluyla ve en önemlisi bir iç denetim kültürü geliştirerek/yerleştirerek yapmanın mümkün olduğu araştırma sonuçlarından çıkan bir öneri olarak ortaya konabilir. Ayrıca, eğitim denetiminin amaçlarının; korumak, düzeltmek ve geliştirmek olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Aydın, 2014), üniversitelerin farklı birimlerinde gerek teorik gerek uygulamalı olarak yürütülen derslerin standartlarının bilinmesi ve gerektiğinde iyileştirilmesi hedeflenmelidir. Bunun da ders sorumlusu her bir öğretim elemanı ya da üyesinin ders kapsamındaki müfredat, kaynak, ölçme değerlendirme araçları vb. ders bileşenlerini belirli aralıklarla hem birim yönetimi hem de kendi aralarında paylaşmasıyla mümkün olacağı düşünülmektedir. Alan bazında uzman öğretim elemanı ya da üyelerinin benzer derslerin işlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin akademik yılda belirli dönemlerde meslektaşlarıyla bilgi alışverişi toplantıları düzenlemesi de ders denetiminin sağlanmasına bir katkı olarak önerilmektedir.

Teşekkür

Araştırmanın bildiri aşamasına sunduğu katkılardan dolayı Funda AKDENİZ’e teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Akyol, Cem, *İlköğretim Kurumlarında Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin İl Eğitim Denetmenlerince Yapılan Ders Denetimine İlişkin Görüşleri*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi., 2013.

Aslanargun, Engin ve Göksoy, Süleyman, “Öğretmen Denetimini Kim Yapmalıdır?”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Özel Sayı. 98- 121, 2013.

Aydın, İnyet, *Öğretimde Denetim*. Ankara: Pegem Akademi, 2014.

Aydın, Mustafa, *Çağdaş Eğitim Denetimi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi, 2007.

Başaran, İbrahim Ethem, *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Ekinoks Yayınevi, 1996.

Burgaz, Berrin, “İlköğretim Kurumlarının Denetiminde Yeterince Yerine Getirilmediği Görülen Bazı Denetim Roller ve Nedenleri”. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 11 127-134, 1995

Dağlı, Abidin, “İlköğretim Öğretmenlerinin Algılarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Ders Denetimine İlişkin Davranışları”. *Eğitim ve Bilişim*, .25: 1300-1337, 2000. Erişim Adresi: <http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5301/1462>. Erişim Tarihi: 12 Mar. 2016

Gökçe, Deniz ve Baskan-Atanur Gülsün, “Eğitim Denetçilerinin İletişim Becerileri”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 42: 200-211, 2012.

Kanar, Mehmet Hacı, *Üniversitelerde Eğitim Denetimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin MEB'de Yararlanılma Düzeyine İlişkin Müfettiş Görüşleri*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Karaaslan, Belgin, *İlköğretim Okulu İngilizce Öğretmenlerinin Ders Denetimine İlişkin Görüşleri(Muğla İli Örneği)*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Kazak, Ender, “Ders Denetimindeki Uygulama Farklılıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri”. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*. 1(1), 15-26, 2013.

Korkmaz, Mehmet ve Özdoğan, Oğuz, “İlköğretim Müfettişlerinin rehberlik Görevlerini Gerçekleştirme Düzeyleri” *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Cilt 3, Sayı 4, 2005.

Köroğlu, Hande ve Oğuz, Ebru, “Eğitim Müfettişlerinin Rehberlik Rollerine Yönelik Öğretmen, Yönetici ve Eğitim Müfettişi Görüşleri”. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2, 2011.

Memduhoğlu, Hasan Basri, “Öğretmen, Yönetici, Denetmen ve Öğretim Üyelerinin Görüşlerine Göre Türkiye’de Eğitim Denetimi Sorunsalı”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 12 (1). 135-156, 2012.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, Sage.

Şahin, Aysun, *Yabancı Dil Öğretmenlerinin Denetiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Müfettiş ve Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği)*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Ünal, Sevtap ve Sığırcı, Mehmet, “Öğretmenlerin Denetmenleri Değerlendirmesi ve Onlardan Beklentileri”. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı:12, Sayfa:281-294, 2000.

Taymaz, Haydar, *Eğitim Sisteminde Teftiş, Kavramlar, İlke, Yöntemler*, A.Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:113, Ankara, 2013.

Tok, Türkay Nuri, “Türkiye’de Eğitim Denetmenlerinin Profili”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13(1). 119-138, 2013.

Yıldırım, Gülten, *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Denetimine İlişkin Görüşleri (Denizli İli Örneği)*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

<https://www.tceb.gov.tr/ddk/ddk43.pdf> Erişim Tarihi: 30 Mar. 2015